

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453): การศึกษาจากมุมมอง วจนปฏิบัติศาสตร์

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453) จากมุมมองวจนปฏิบัติศาสตร์ โดยมีคำถามการวิจัยว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในพระราชดำรัสและกลวิธีทางภาษาเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไรในการสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสทั้งสิ้น 9 กลวิธี ได้แก่ 1. การอ้างถึง 2. การให้รายละเอียด 3. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร 4. การใช้อุปลักษณ์ 5. การใช้ทัศนภาวะ 6. การให้เหตุผล 7. การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 8. การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ และ 9. การใช้ถ้อยคำเรียกตนเองและผู้รับสาร กลวิธีทางภาษาทั้ง 9 กลวิธีสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้ 4 ประการ คือ 1. เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร 2. เพื่อโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสาร 3. เพื่อให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม 4. เพื่อสื่ออารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพทางด้านภาษาและปฏิภาณไหวพริบในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Linguistic devices in King Chulalongkorn's speech (1874-1910): A pragmatics study

Sittitam Ongwuttiwat

Abstract

This research paper examines linguistic devices in King Chulalongkorn's speeches (1874-1910) through pragmatically-oriented perspectives; the questions include which linguistic devices the King adopted in his speeches and for what purposes such devices were adopted. The result demonstrated that the King used nine linguistic devices in his speech: 1) Reference 2) Explication 3) Intention verbs 4) Metaphors 5) Modality 6) Reasoning 7) Transliteration 8) Rhetoric questions and 9) Addressing. There are four purposes for using these linguistic devices: 1) Notification, 2) Convincing and persuasion, 3) Illustration, and 4) Emotional expression. The result also implies the King's exceptional language and improvisation skills.

บทนำ

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วเรื่องหนึ่งจากบรรดาหลายเรื่องที่ได้รับกรายกย่องจากนักปราชญ์และนักวิชาการหลากหลายแขนงว่าเป็นวรรณกรรมที่แสดงให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพทางภาษาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังตัวอย่างถ้อยคำอุปมาอุปไมยตอนหนึ่งในพระราชดำรัสพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นายทหารและพลทหารซึ่งกราบถวายบังคมลาไปเมืองหลวงพระบางที่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเมื่อวันพฤหัสบดีเดือน 10 แรม 13 ค่ำ ปีกุน นพศก จุลศักราช 1259 (พ.ศ. 2430) ความว่า

. . . ด้วยความมุ่งหมายที่จะต้องปราบข้าศึกซึ่งเป็นศัตรูต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองให้พ่ายแพ้กลับคืนความสุขความสงบเรียบร้อยของไพร่พลบ้านเมือง ในพระราชอาณาเขตเหนือฝ่ายทิศเหนือนั้นให้คงที่ตั้งแต่ก่อนด้วยความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว แลรักใคร่บ้านเมืองกับพวกราษฎรทั้งปวงซึ่งเป็นพวกเดียวกัน เราขออำนาจพรให้ท่านทหารทั้งปวงบรรดาซึ่งจะไปในราชการทัพครั้งนี้จงปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง คือ ศัตรูภายใน กล่าวคือ ความไข้เจ็บต่างๆ และศัตรูภายนอกคืออุปสรรคที่จะเกิดขึ้นต่อไปนั้น อย่าให้ทำอันตรายอันใดแก่ทหารทั้งปวงได้ ขอให้มีความกล้าหาญใจปรีด爽快ศัตรูทั้งหลายให้พ่ายแพ้ราบคาบได้ดังประสงค์ จะได้เป็นเกียรติยศแลชื่อเสียงของกรมทหาร แลตัวผู้ซึ่งไปทำการปรกฏไปสืบชั่วลูกชั่วหลาน

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 45)

จากตัวอย่างถ้อยคำข้างต้นจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ความเปรียบอุปมาอุปไมย “ศัตรูภายใน” และ “ศัตรูภายนอก” กับ “ความไข้เจ็บ” และ “อุปสรรค” ตามลำดับ เพื่อแสดงพระราชดำรัสในการพระราชทานพรแก่นายทหารและพลทหารที่เข้าเฝ้าฯ ว่าให้ปราศจากสิ่งเหล่านี้เมื่อออกทัพ

นอกจากตัวอย่างถ้อยคำที่ตัดตอนมาจะแสดงให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพทางภาษาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างประจักษ์แจ้งแล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ปราชญ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ยังได้กล่าวถึงพระราชอัจฉริยภาพทางปฏิภาณโวหารในการแสดงพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ดังนี้

. . . นอกจากนี้ว่าโดยกระบวนการปฏิภาณโวหารยังเป็นหนังสืออันสมควรแก่นักเรียน ผู้ศึกษาการแต่งหนังสือไทย ด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง พระราช นิพนธ์ในทางบรรยายใด ๆ จะหาผู้เสมอเหมือนได้ยาก พระราชนิพนธ์ของพระองค์ย่อม จูงใจผู้อ่าน อ่านไม่รู้จักเบื่อ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. คำนำ)

จากคำกล่าวของสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพข้างต้นแสดงให้เห็นถึง พระราชอัจฉริยภาพทางปฏิภาณโวหารในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระราชดำรัสดังกล่าวมีลักษณะเป็น “ปฏิภาณโวหาร” กล่าวคือ พระราชดำรัส ที่มีได้มีการร่างบทพูดไว้ก่อนหน้า

อย่างไรก็ตามบราวน์และยูล (Brown and Yule, 1986) กล่าวถึงความแตกต่าง ที่ชัดเจนของปริจเฉทการพูดและปริจเฉทการเขียนและหน้าที่ที่แตกต่างกันของผู้เขียน และผู้พูดดังนี้

Not only is the speaker controlling the production of communicative system which are different from those controlled by the writer, **he is also processing the production on circumstances which are considerably more demanding.** The speaker must monitor what it is that he has just said, and determine whether it matches his intention, while he is uttering his current phrase and monitoring that, and simultaneously planning his next utterance and fitting that into the overall pattern of what he wants to say and monitoring, moreover, not only his performance but its reception by his hearer

(Brown and Yule, 1986, pp. 1-5)

ความแตกต่างเกิดจากในขณะที่กำลังพูดนั้น ผู้พูดต้องคิดไปด้วยว่าตนเพิ่งพูด อะไรไป เป็นไปตามความตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับต้องวางแผนล่วงหน้าไปด้วยว่าจะพูด อะไรต่อไปให้สอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการรับสารของผู้ฟังด้วย ส่วนการสร้างปริจเฉทการเขียนนั้นบราวน์และยูลกล่าวว่าผู้เขียนมีความกดดันน้อยกว่า เพราะมีเวลาในการเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม และสามารถย้อนกลับไปแก้ไขสิ่งเขียน ไปได้แล้วได้ ดังนั้นผู้ที่สามารถสร้างปริจเฉทประเภทการพูดได้จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ด้านการสื่อสารและต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องทีพูดเป็นอย่างดีเพราะเป็นการสื่อสารกับผู้รับสารที่หลากหลายกลุ่มในหลากหลายประเด็น

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (2547, น. 145) ได้กล่าวถึงลักษณะการใช้ภาษา และสำนวนโวหารในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่ามีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นดังนี้

พระราชดำรัสซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสังเกตดูลักษณะการใช้ภาษาแล้วจะเห็นได้ว่าทรงเลือกใช้ภาษาง่ายๆ อ่านแล้ว ทุกคนเข้าใจ ใช้ภาษาอธิบายความได้ละเอียดแจ่มแจ้ง สำนวนภาษาที่ใช้ก็คล้ายคลึงกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้... ส่วนโวหารนั้นดีเด่นมาก นอกจากนี้ยังมีภาษาต่างประเทศเข้ามาปะปนโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะมีนโยบายจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า จึงรับเอาภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ ความหมายของภาษาไทยที่ใช้บางคำก็แตกต่างจากที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้ก็มี และคำสแลงที่ใช้ในสมัยนั้นก็มีเป็นจำนวนมากซึ่งไม่มีผู้ใช้แล้วในสมัยนี้ก็มีและยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ตามความหมายเดิมก็มาก

เช่นเดียวกับเทพี จรัสจรวงเกียรติ (2546, น. 164-166) ที่ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหน้าที่และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของภาษาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่ามีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างไปจากวรรณกรรมร้อยแก้วในสมัยอื่นๆ ก่อนหน้านี้ความว่า

. . . คนโดยส่วนใหญ่จะกล่าวกันมากกว่าสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 นั้นเป็นยุคแห่งการเขียนหนังสือแบบใหม่ เนื่องจากถ้าย้อนกลับไปดูเอกสารเก่า จะพบว่างานที่เป็นภาษาร้อยแก้วนั้นอาจใช้คำว่าด้อยกว่างานที่เป็นร้อยกรอง แต่หากพิจารณาเอกสารที่เป็นร้อยแก้วในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันจะพบว่างานร้อยแก้ว เช่น จารึก พงศาวดาร หมายรับสั่งหรือใบบอกเป็นสิ่งที่ตั้งใจบันทึกบอกละเอียดที่เกิดขึ้นแล้ว คือบอกว่าเกิดอะไรขึ้นหรือบอกว่าให้ทำอะไร แต่การใช้ภาษาร้อยแก้วเพื่อบอกความรู้สึกนึกคิดเห็นจะไม่มีจนกระทั่งในรัชสมัยรัชกาลที่ 4-5 ที่เป็นการรับอิทธิพลจากตะวันตกจนเกิดการเขียนร้อยแก้วแบบใหม่เพื่อใช้สื่อความรู้สึกนึกคิด . . .

ส่วนขณะศักดิ์ ศรีพุดผา (2546, น. 12) ได้กล่าวถึงพระราชอัจฉริยภาพทางการใช้ภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ภาษาได้สอดคล้องกับบริบทของบ้านเมืองและจุดมุ่งหมายของการสื่อสารจากมุมมองทางด้านนิเทศศาสตร์ความว่า

แนวคิดสำคัญในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องไปตามบริบทของบ้านเมืองและจุดมุ่งหมายของพระราชดำรัสแต่ละองค์ซึ่งพระองค์ทรงสื่อสารโดยใช้หลักฐานและการอ้างเหตุผลในหลากหลายรูปแบบและทรงเลือกใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งยังทรงรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้ทรงสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งพระราชดำรัสของพระองค์มีส่วนช่วยในการประนีประนอมในวิกฤตการณ์วังหน้า การเจรจาต่อกรณีในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 การประสานผลประโยชน์ในการเลิกทาส การปฏิรูประบบราชการการวางรากฐานความเจริญในด้านการศึกษ เป็นต้น

จากตัวอย่างบางตอนและทัศนะของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวถึงความโดดเด่นทางภาษาและปฏิภาณไหวพริบในพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยที่ศึกษาพระราชดำรัส ยังเป็นการศึกษาวิจัยจากมุมมองนิเทศศาสตร์ และอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) ซึ่งได้แก่งานวิจัยของชนะศักดิ์ ศรีพุดผา (2546) และยางวอน ฮยอน (2557) ตามลำดับ รวมถึงยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาพระราชดำรัสจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) ดังนั้นในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ จากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยมีคำถามการวิจัยว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในพระราชดำรัสและกลวิธีทางภาษาเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไรในการสื่อสารอันแสดงถึงพระราชอัจฉริยภาพทางด้านภาษาและปฏิภาณไหวพริบ

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่

1. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์

วัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาภาษาที่ใช้ในบริบทต่าง ๆ หรือวิธีที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำในสถานการณ์การสื่อสาร และวิธีที่ผู้ฟังตีความถ้อยคำเหล่านั้น

ในบริบท ทั้งนี้ นักวิจัยนปฏิบัติศาสตร์ก็ได้ศึกษาความหมายที่มาจากระบบภาษา (ความหมายตามรูป) แต่สนใจความหมายที่ผู้ร่วมในการสื่อสารเจตนาในสถานการณ์นั้น ๆ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555, น. 7)

อย่างไรก็ตาม การศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้สื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่นักวิจัยนปฏิบัติศาสตร์ให้ความสนใจศึกษา ทั้งนี้ ในทางวิจัยนปฏิบัติศาสตร์ กลวิธีทางภาษา หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสื่อสารบางประการ อาทิ เพื่อสื่อสารความคิด เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง เพื่อความสุภาพ เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม เพื่อโน้มน้าวใจ ฯลฯ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2549, น. 182)

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถจำแนกงานวิจัยที่พบได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2. งานวิจัยที่ศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.1 งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ดวงดาว ยังสามารถ (2534) ศึกษาเรื่อง “พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องบทบาทของพระมหากษัตริย์ในสังคมสยาม: ศึกษาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์” งานวิจัยนี้ศึกษาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ในแนวประวัติศาสตร์โดยพิจารณาบทบาท และแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อเรื่องต่าง ๆ ผ่านพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ เช่นเดียวกับสรตี ใจสอาด (2542) ที่ศึกษาเรื่อง “จดหมายเหตुरายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: ต้นเค้าการเขียนสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกของไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเขียนและวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของจดหมายเหตुरายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สุกัญญา สุจฉายา (2546) ศึกษาเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักคิดชน” โดยศึกษาพระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง

เช่น กลอนระยะทางตามเสด็จไทรโยค พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน บทละครเรื่องเงาะป่า เสด็จประพาสจันทบุรี พระราชนิพนธ์เลขาเสด็จประพาสแหลมมลายู ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน พระราชนิพนธ์เลขาเรื่องเสด็จลำน้ำมะขามเฒ่า เป็นต้น ส่วนชนะศักดิ์ ศรีพดมา (2546) ศึกษาเรื่อง “วาทวิเคราะห์ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากเหตุการณ์สำคัญ 5 เหตุการณ์ คือ วิกฤตการณ์วังหน้า วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 การเลิกทาส การปฏิรูประบบราชการ และการปฏิรูปการศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติและเอกสารอื่น วิธีการวิจัยเป็นวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์หัตถบท นอกจากนี้ อาทิตมา พงศ์ไพบูลย์ (2547) ยังศึกษาเรื่อง “คุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวัน วันการเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวัน การเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากพระราชนิพนธ์กลุ่มนี้จำนวน 13 เรื่อง เช่น เสด็จประพาสจันทบุรี ระยะทางเสด็จประพาสไทรโยค ระยะทางเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทั้งการศึกษาเนื้อหาจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ (ดวงดาว ยังสามรถ (2534)) มุมมองทางวรรณกรรม (สรตี ใจสอาด (2542) และอาทิตมา พงศ์ไพบูลย์ (2547)) มุมมองทางคติชนวิทยา (สุกัญญา สุขฉายา (2546)) และมุมมองทางนิเทศศาสตร์ (ชนะศักดิ์ ศรีพดมา (2546))

2.2 งานวิจัยที่ศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วีระ ภวภูตานนท์ (2541) ศึกษาเรื่อง “คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องจำนวนศัพท์ วิธีการเขียนศัพท์ ความหมายของศัพท์ และเปรียบเทียบคำศัพท์จากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคำศัพท์

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เช่นเดียวกับเทพี จรัสจรวงเกียรติ (2546) ที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาในพระราชนิพนธ์ ร้อยแก้ว” โดยมุ่งศึกษาคำกริยาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ประเด็น คือ ความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วเปรียบเทียบกับปัจจุบัน และลักษณะเด่นในการเลือกใช้คำกริยาในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547) ศึกษาเรื่อง “ภาษาจินตภาพในเรื่องไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาจินตภาพในพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านมีลักษณะเด่นเรื่องการใช้ภาษาจินตภาพเพื่อบรรยาย หรือพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นภาพ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงเพื่อให้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามด้วย ขณะทีปาณิสรา เบี้ยมุกดา (2550) ศึกษาเรื่อง “การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังวอนฮยอน (2557) ยังศึกษาเรื่อง “มโนอุปลักษณะในพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” งานวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนอุปลักษณะในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) และพบว่าพระราชดำรัสเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่สะท้อนจากมโนอุปลักษณะในพระราชดำรัสมีดังนี้ 1. การได้มาซึ่งอำนาจบริหารราชการแผ่นดินเป็นเรื่องของการใช้ความสามารถ ไหวพริบและชั้นเชิง 2. ระบบการปกครองประเทศต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศทั้งที่เป็นมาและที่เป็นอยู่ 3. บทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์คือการรับใช้ราษฎรและเป็นผู้นำทางไปสู่ความเจริญของประเทศ

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ศึกษากการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทั้งการศึกษาจากมุมมองทางการยืมคำศัพท์ (วีระ ภาณุตานนท์ (2541)) มุมมองทางการเปลี่ยนแปลงของภาษา (เทพี จรัสจรวงเกียรติ (2546)) มุมมองทางวจนลีลาศาสตร์ (วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547)) มุมมองทางปริจเฉทวิเคราะห์ (ปาณิสรา เบี้ยมุกดา (2550)) และมุมมองทางอรรถศาสตร์ปริชาน (ยางวอน ฮยอน (2557))

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่ายังไม่พบงานวิจัยใดที่มุ่งศึกษาพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยกเว้นงานวิจัยของชนะศักดิ์ ศรีพุดผา (2546) ที่ศึกษาเรื่อง “วาทวิเคราะห์ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” จากมุมมองด้านนิเทศศาสตร์ และยางวอน ฮยอน (2557) ที่ศึกษาเรื่อง “มโนอุปถัมภ์ในพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” จากมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนั้นในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ใช้ในพระราชดำรัสจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเนื่องในพระราชวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2417-2453 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. สํารวจและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทั้งงานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาและการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทดังกล่าว และยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์

2. รวบรวมพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2417-2453

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเนื่องในพระราชวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517-2453 ผู้วิจัยรวบรวมจากพระราชดำรัสที่ปรากฏในหนังสือ “รวมพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417-2453)” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยธนาคารแห่งประเทศไทย เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา ทองแถม (พ.ศ. 2410) รวมพระราชดำรัสในการจัดพิมพ์ฉบับดังกล่าวมีพระราชดำรัสที่ได้รับการรวบรวมไว้ทั้งสิ้น 117 องค์

3. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์

วัจนปฏิบัติศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ศึกษาภาษาที่ใช้ในบริบทต่าง ๆ หรือวิธีที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำในสถานการณ์การสื่อสาร และวิธีที่ผู้ฟังตีความถ้อยคำเหล่านั้นในบริบท ทั้งนี้ นักวัจนปฏิบัติศาสตร์มิได้ศึกษาความหมายที่มาจากระบบภาษา (ความหมายตามรูป) แต่สนใจความหมายที่ผู้ร่วมในการสื่อสารเจตนาในสถานการณ์นั้น ๆ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555, น. 7)

การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในบทความเรื่องนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์จากมุมมองทางด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์

4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ กลวิธีทางภาษา หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสื่อสารบางประการ อาทิ เพื่อสื่อสารความคิด เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง เพื่อความสุภาพ เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม เพื่อโน้มน้าวใจ ฯลฯ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2549, น. 182)

จากการศึกษาวิเคราะห์พระราชดำรัสฯ ตามมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) พบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาจำนวนทั้งสิ้น 9 กลวิธี และกลวิธีทางภาษาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การอ้างถึง

การอ้างถึง ในที่นี้คือ การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งอื่นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น เหตุการณ์ คำกล่าว หรือข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของบุคคล ฯลฯ กลวิธีการอ้างถึงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้นี้ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว กลวิธีดังกล่าวยังช่วยโน้มน้าวและจูงใจให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อหรือเห็นภาพของสารที่สื่อออกไปอย่างเป็นรูปธรรมด้วยดังที่ อริสโตเติล (Aristotle, 1947 as cited in Larson, 1986, p. 28) จัดให้การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Ethos) เป็นวาทศิลป์แบบหนึ่งที่ใช้ในการโน้มน้าว โดยการสร้างความ

น่าเชื่อถือของแหล่งสารนั้นเกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดใช้วิธีการอ้างถึงหรือบุคคลอื่นประกอบการสนทนา เช่นเดียวกับในแนวคิดเรื่องขั้นตอนการโน้มน้าวใจ (motivated sequence) ของมอนโรว์ (Monroe, 1967 as cited in Larson, 1986, p. 32) ที่จัดให้การสร้างภาพหรือทำให้เห็นภาพด้วยการอ้างถึงหรือบุคคลอื่นเป็นขั้นตอนหนึ่งของการโน้มน้าวใจ

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารของการอ้างถึงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้สอดคล้องกับที่โจเซีย (Josia, 2015) ได้ศึกษาว่าทฤษฎีของผู้นำและพบว่ากลวิธีการอ้างถึงเป็นกลวิธีที่ผู้นำทางการเมืองเกือบทุกประเทศมักนำมาใช้เพื่อโน้มน้าวและสร้างความน่าเชื่อถือให้คำพูดของตน

ผลการศึกษาพบว่าวิธีการอ้างถึงที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1.1 การอ้างถึงบุคคล

จากการศึกษาพบว่าบุคคลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างถึงในพระราชดำรัสฯมีทั้งบุคคลที่อยู่ร่วมสมัยและต่างสมัยกับพระองค์ ดังนี้

1.1.1 การอ้างถึงบุคคลที่อยู่ร่วมสมัยกับผู้แสดงพระราชดำรัส

ตัวอย่างที่ 1

... จึงได้ปรึกษาพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นประธานจัดให้พระยาเจริญราชไมตรีซึ่งเป็นคาน้ำชิลออกฟสดแลบริวคาน้ำชิลออกไปตั้งเมืองนครเสียมราฐ ...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 11)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสฯจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงบุคคลที่ร่วมสมัย ในที่นี้คือ การอ้างถึงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และพระยาเจริญราชไมตรี เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการเห็นถึงความเตรียมพร้อมในการบริหารราชการแผ่นดินจากการส่งผู้แทนพระองค์ไปปกครองเมืองเสียมราฐ

1.1.2 การอ้างถึงบุคคลที่อยู่ต่างสมัยกับผู้แสดงพระราชดำรัส

ตัวอย่างที่ 2

. . . ขอยกข้อความข้อนี้ก่อน ด้วยวัดราชโอรสเป็นวัดใน**พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว**เป็นที่ไม่ควรจะทิ้งให้ชำรุดทรุดโทรมเมื่อครั้งแผ่นดิน**พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** แต่แรกก็โปรดให้**กรมหมื่นอมเรนทร์ดิทร**ไปทำอยู่หน่อยหนึ่งก็ประจวบเป็นพิการไป ต่อมาจึงโปรดให้**กรมหมื่นภูมินทร**ไปเป็นผู้ทำ **กรมหมื่นภูมินทร**ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อยมากละเอียดลออแลเป็นช่างด้วย . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 17)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงบุคคลในอดีตที่ต่างสมัย ในที่นี้คือ การอ้างถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหมื่นอมเรนทร์ดิทร และกรมหมื่นภูมินทร เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเห็นถึงความสำคัญของการบูรณะวัดราชโอรส

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าในพระราชดำรัสฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงอ้างถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลด้วย

ตัวอย่างที่ 3

. . . ก็ธรรมเนียมใดที่**พระพุทธเจ้าได้ตรัส**สั่งสอน ย่อมเป็นธรรมเนียมพิเศษอุตมยิ่ง ซึ่งจะทำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้จริง เป็นธรรมวิเศษเที่ยงแท้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา . . . จึงเป็นธรรมที่ควรสงวนไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่ชนภายหน้า จึงได้คิดจัดการครั้งนี้ เพื่อรักษาพระไตรปิฎกไว้มิให้วิบัติผดผันเป็นการยกย่องพระพุทธานุภาพ ให้ตั้งมั่นถาวรสืบไป . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 112)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงบุคคล ในที่นี้คือ การอ้างถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

1.2 การอ้างถึงเหตุการณ์

ผลการศึกษาพบว่าเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างถึงในพระราชดำรัสมีทั้งเหตุการณ์ในรัชสมัยและต่างรัชสมัย ดังนี้

1.2.1 การอ้างถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัย

ตัวอย่างที่ 4

. . . คือในเหตุการณ์เมื่อก่อนหน้าเฉลิมพระชนมพรรษารั้งก่อน กรุงสยามมีความร้อนใจที่จะส่งทางพระราชไมตรีแก่คอนเวอนแมนท์ฝรั่งเศส เพราะกลัวเหตุให้มัวหมองขึ้น . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 11)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัย ในที่นี้คือ เหตุการณ์ก่อนหน้าวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่ประเทศไทยมีความไม่ไว้วางใจหลุดจากฝรั่งเศสเพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเห็นถึงความสำคัญของการเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส

1.2.2 การอ้างถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างรัชสมัย

ตัวอย่างที่ 5

. . . อนึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าวัดพระเชตุพนซึ่งเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปฐมบรมมหาราชธิราชได้ทรงสร้างขึ้นไว้แลเป็นพระอารามใหญ่ . . . ทิ้งามบ้านงามเมืองชำรุดทรุดโทรมลงมาก เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ครั้งก่อนนั้นใช้ของเดิมคงไว้บ้าง ไม่เปลี่ยนแปลงบ้าง . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 22)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างรัชสมัย ในที่นี้คือ เหตุการณ์การสร้างและปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเห็นถึงความสำคัญของการบูรณะวัดพระเชตุพนฯ

1.3 การอ้างถึงคำสอน คำกล่าว หรือทัศนะความคิดเห็นของบุคคลอื่น

ผลการศึกษาพบว่าพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งการอ้างถึงคำกล่าว คำสอน และทัศนะความคิดเห็นของบุคคลอื่น

ตัวอย่างที่ 6

. . . แลทราบว่าในเทพยปญญาณทั้งหลาย ที่ท่านยอมยินดีเป็นการวิเศษในเวลาคริสตสมภพนี้ ก็มีอยู่อันหนึ่งว่า ความสงบเรียบร้อยจะมีขึ้นในแผ่นดิน แก่คนทั้งปวงผู้มีปรารถนาดี นั้นเกิดดั่งนี้ ในพระพุทธภาษิตของเรา ก็มีความเหมือนกันว่า เมตต์ญจสัพพโลกัสสิมิง จงตั้งใจปรารถนาดีต่อชนทั่วทั้งโลก ในความปรารถนาดีของข้าพเจ้า อันมีอยู่สืบ ๆ มา แต่อาณาประชาราชนทั้งหลายในพระราชอาณาจักนี้ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 122)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้กลวิธีการอ้างถึงคำสอนในคริสต์ศาสนาและพระพุทธศาสนา เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบริพารเห็นถึงความสำคัญของการอยู่อย่างสันติจะนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยของแผ่นดิน

2. การให้รายละเอียด

แทนแนน (Tannen, 1989) จัดให้การเล่าเรื่องแบบให้รายละเอียดเป็น กลวิธีสร้างการมีส่วนร่วมหรือ Involvement strategy โดยแทนแนนอธิบายว่า ความรู้สึกมีส่วนร่วมระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง และความมีส่วนร่วมของทั้งสองฝ่ายกับ เหตุการณ์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เล่าได้บรรยายให้รายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ในขณะที่ฟังก็ต้องใช้จินตนาการสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้การเล่าแบบบรรยายละเอียดจึงช่วยทำให้ผู้เล่าบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อความได้ ดังจะเห็นได้จากการที่สื่ออเมริกันเป็นจำนวนมากมักนิยมรายงานข่าวที่ประชาชนส่วนใหญ่สนใจแบบให้รายละเอียดทุกซอกทุกมุม เพราะการรายงานโดยวิธีดังกล่าว จะทำให้ข่าวที่รายงานมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2549, น. 76-77)

เช่นเดียวกับณัฐพร พานโพธิ์ทอง ศิริพร ภักดีผาสุข สุภักควดี อมาตยกุล และ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2549) ที่ได้ศึกษากลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวันปฏิบัติศาสตร์ และพบว่า การให้รายละเอียดเป็นกลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้เพื่อต้องการโน้มน้าวและทำให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม

จากการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดในพระราชดำรัสเนื่องด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการโน้มน้าวและทำให้ผู้รับสารเกิดภาพบางประการ อีกทั้งการให้รายละเอียดบางลักษณะยังใช้ในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

การให้รายละเอียดที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การให้รายละเอียดโดยการนิยามหรืออธิบายศัพท์

ตัวอย่างที่ 7

. . . ถึงคำว่า “กรีธา” แปลว่าเล่น แต่การเล่นย่อมเป็นได้ทั้งคุณแลมีโทษ เมื่อมีการสโมสรมเล่นในการที่เป็นประโยชน์ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 16)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียด โดยการนิยามและอธิบายศัพท์คำว่า “กรีธา” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการพิจารณาเข้าใจความหมายของคำว่า “กรีธา” ว่ามีทั้งคุณและโทษ

2.2 การให้รายละเอียดโดยการขยายความ

ตัวอย่างที่ 8

. . . ที่เราไปยุโรปสองคราวมานั้น ความรู้สึกของเราต่างกัน เมื่อไปคราวแรกไปเพื่อประโยชน์ราชการ . . . ครั้นไปเที่ยวหลังนี้ ถึงว่าตัวเราเจ็บไข้ไม่สบาย การไปๆ เพื่อจะรักษาตัวก็จริง แต่ไปด้วยน้ำใจ ปราศจากความห่วงใยถึงบ้านเมือง ด้วยได้เคยเห็นความสมัครสมานพร้อมเพรียงกัน รักษาราชการให้เรียบร้อยได้ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 178)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดโดยการขยายความถึงวัตถุประสงค์ของการเสด็จ

ประพาสต่างประเทศครั้งที่สองว่าการเสด็จประพาสครั้งนี้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาพระวรกาย โดยที่ไม่ต้องกังวลพระราชหฤทัยเกี่ยวกับงานราชการบ้านเมืองเท่าใดนัก เพราะข้าราชการทุกคนช่วยดูแลเป็นอย่างดีเพื่อให้นมข้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการคลายความเป็นห่วง

2.3 การให้รายละเอียดโดยการยกตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 9

... ราชการในขอบปีที่ล่วงมานี้ เรามีความเสียใจที่ได้มีเหตุความรำคาญเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น พวกที่พวกเหล่าร้ายตั้งตัวเป็นผู้วิเศษ หลอกหลวงราษฎรในมณฑลอีสานแลมณฑลอุดรให้หลงเชื่อถือแล้วกำเริบร้ายแรง

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 162)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีกรการให้รายละเอียดโดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ความรำคาญที่เกิดในพระราชหฤทัย เพื่อให้นมข้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารระมัดระวังถึงเหตุการณ์ความไม่สงบที่อาจเกิดขึ้น และในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้ยังสื่อให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของพระองค์อีกด้วย

3. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร

การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร ในที่นี้คือ การที่ผู้ส่งสารเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาหรือจุดมุ่งหมายบางประการไปยังผู้รับสาร (นวรรรณ พันธเมธา, 2549) ทั้งนี้ เซิร์ล (Searle, 1969) จัดให้การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา (explicit verb) เป็นการกระทำวัจนกรรมอย่างหนึ่ง

เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2549) ที่ศึกษากลวิธีทางภาษาในคอลัมน์ซุบซิบ “คัทลียาจะจำ” จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และพบว่า การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารโดยเฉพาะการใช้คำกริยาเรียงติดต่อกันเป็นกลวิธีทางภาษาแบบหนึ่งที่คอลัมนิสต์มักนิยมใช้เพื่อสื่ออารมณ์และความรู้สึกบางประการของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นประเด็นในการซุบซิบ

จากการศึกษาพบว่าการใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งสารบางประการไปยังผู้รับสาร

แล้ว กลวิธีดังกล่าวยังช่วยในการสื่ออารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเรื่องต่างๆ ไปยังผู้รับสารอีกทางหนึ่ง รวมไปถึงคำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารบางลักษณะยังช่วยในการโน้มน้าวใจผู้รับสารอีกด้วย

คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มแจ้งให้ทราบ¹

คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มแจ้งให้ทราบที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ มีทั้งคำกริยาแสดงเจตนาการขอบคุณ คำกริยาแสดงเจตนาการชื่นชม คำกริยาแสดงเจตนาความยินดี คำกริยาแสดงเจตนาการชี้แจง และคำกริยาแสดงเจตนาการบอกกล่าว

ตัวอย่างที่ 10

เราพอใจยิ่งนัก ในอาการซึ่งท่านทั้งหลายได้แสดงความจงรักภักดีอย่างยิ่งต่อตัวเราด้วยการตกแต่งท้องถนนอันยืดยาวให้เต็มตลอดไปด้วยประทีปแลเครื่องประดับอันงดงาม . . .
(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 113)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มแจ้งให้ทราบ ซึ่งในที่นี้คือ คำกริยาแสดงเจตนาการชื่นชม คำว่า“พอใจ” เพื่อแจ้งสารและสื่ออารมณ์ความรู้สึกอันพึงพอใจไปยังผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเกี่ยวกับการตกแต่งท้องถนนเพื่อถวายเป็นการต้อนรับ

3.2 การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มชี้แนะ

ผลการศึกษาพบว่าคำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มชี้แนะที่ปรากฏในพระราชดำรัสฯ มีทั้งคำกริยาแสดงเจตนาการสั่ง คำกริยาแสดงเจตนาการขอร้อง และคำกริยาแสดงเจตนาการเตือน

¹ผู้วิจัยจำแนกประเภทของกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มต่างๆ ตามนวรรณพันธุเมธา (2549, น. 18)

ตัวอย่างที่ 11

. . . เราขอเตือนท่านทั้งปวง ให้ไตร่ตรองในการที่จะรำเรียนให้รอบคอบ วิชานั่งสือไทย นั้นเมื่อรู้ดีแล้วพอทำการได้จริงอยู่ แต่เมื่อไม่รู้หนังสืออังกฤษด้วยแล้วจะรู้สึกคับแค้นใจ เมื่อภายหลัง

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 64)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสารกลุ่มชี้แนะ ในที่นี้คือ คำกริยาแสดงเจตนา การเตือนคำว่า “เตือน” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบริพารเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

4. การใช้อุปลักษณ

ผู้วิจัยนิยามคำว่า “อุปลักษณ” ตาม ฌฐพร พานโพธิ์ทอง (2542) ว่าหมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบอีก สิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ และทั้งสองต้องเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน

การศึกษาวัตถุประสงค์หรือหน้าที่ในการสื่อสารของอุปลักษณเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่มีผู้สนใจศึกษาไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

โกทลีย์ (Goatly, 1988 อ้างถึงใน ฌฐพร พานโพธิ์ทอง, 2542) เสนอว่า นอกจากอุปลักษณจะมีหน้าที่ในด้านการถ่ายทอดความคิด กล่าวคือ ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพ อย่างชัดเจนแล้ว อุปลักษณยังมีหน้าที่ในด้านบุคคลสัมพันธ์หรือหน้าที่ในการสนับสนุน ให้ผู้ฟังคล้อยตามและกระทำหรือไม่กระทำบางอย่างด้วย

ลาคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 2003) ศึกษาการใช้อุปลักษณ จากมุมมองผู้พูดภาษาอังกฤษ พบว่าอุปลักษณเป็นสิ่งที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันอย่าง หลีกเลียงไม่ได้ และหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของอุปลักษณคือการถ่ายทอดมโนทัศน์ ของผู้พูดที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ

ฌฐพร พานโพธิ์ทอง (2542) ศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณจากมุมมองผู้พูด ภาษาไทย พบว่า ผู้พูดภาษาไทยใช้อุปลักษณเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสื่อสาร 7 ประการ คือ 1. ช่วยสื่อความได้ชัดเจนเพราะทำให้ผู้ฟังเห็นภาพ 2. ช่วยสื่อความได้ ชัดเจนโดยใช้ถ้อยคำน้อยกว่า 3. ช่วยทำให้ฟังดูรุนแรงและจริงจังน้อยกว่าการกล่าวตรง ๆ 4. ช่วยสื่อความได้ทันทีเพราะเป็นถ้อยคำที่นิยมใช้ 5. ช่วยเน้นมากกว่าการกล่าวตรง ๆ

หรือทำให้รู้สึกว่าเป็นเช่นนั้นจริง ๆ 6. ช่วยสร้างความขบขัน สนุกสนาน 7. ช่วยให้ก้าวร้าว

จากการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและทำให้ผู้รับสารเกิดภาพบางประการ รวมไปถึงการใช้อุปลักษณ์เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดของพระองค์ไปยังผู้รับสารทางหนึ่งด้วย

ตัวอย่างที่ 12

. . . ด้วยความมุ่งหมายที่จะต้องปราบข้าศึกซึ่งเป็นศัตรูต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองให้พ่ายแพ้กลับคืนความสงบเรียบร้อยของไพร่พลบ้านเมือง ในพระราชอาณาเขตเหนือ ฝ่ายทิศเหนือนั้นให้คงที่ตั้งแต่ก่อนด้วยความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว แลรักใคร่บ้านเมืองกับพวกราษฎรทั้งปวงซึ่งเป็นพวกเดียวกัน เราขออำนาจพรให้ท่านทหารทั้งปวงบรรดา ซึ่งจะไปในราชการทัพครั้งนี้ จงปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง คือ ศัตรูภายใน กล่าวคือ ความไข้เจ็บต่าง ๆ และศัตรูภายนอกคืออุปสรรคที่จะเกิดขึ้นต่อไปนั้น อย่าให้ทำอันตรายอันใดแก่ทหารทั้งปวงได้ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 45)

จากตัวอย่างพระราชดำรัส จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบ “ศัตรูภายใน” และ “ศัตรูภายนอก” ซึ่งเป็นแบบเปรียบ กับ “ความไข้เจ็บ” และ “อุปสรรคอันตราย” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบตามลำดับ เพื่อโน้มน้าวและทำให้ผู้ฟังเห็นภาพของสิ่งที่เป็นนามธรรมซึ่งได้แก่ “ความไข้เจ็บ” และ “อุปสรรคอันตราย” จากการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งได้แก่ “ศัตรูภายใน” และ “ศัตรูภายนอก” ตามลำดับ

5. การใช้ทัศนภาวะ

ทัศนภาวะ (Modality) หมายถึง คำที่ครอบคลุมรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งยอมให้ผู้พูดแสดงการเปลี่ยนแปลงระดับของการให้คำมั่นหรือความเชื่อในบางเรื่อง (ชนกพร อังศุวิริยะ, 2550, น. 157) โดยเฉพาะการใช้คำคุณศัพท์และวิเศษณ์ เช่น คำว่า แน่แน่นอน (Certain) น่าจะเป็น (Probable) ท่าทาง (Likely) อาจจะเป็น (Possible) หรือคำแสดงทัศนคติที่ต้องการพิสูจน์ (Propositional Attitude) เช่น รู้ว่า . . . เชื่อว่า . . . คิดว่า . . . สงสัยว่า . . . อีกทั้งยังมีการใช้กริยาช่วยหรือที่เรียกว่า modal verbs 2 ลักษณะ

คือ 1. ทัศนภาวะสำัญชาน (Epistemic Modality) หรือการส่งสำัญชานบางอย่าง จากผู้พูดถึงผู้ฟังเกี่ยวกับความรู้ที่ผู้พูดมี 2. ทัศนภาวะปริพิพัท (Deontic Modality) คือการแสดงความคิดของผู้อ่านผ่านแนวคิดต่าง ๆ ในสังคมไปยังผู้ฟัง ได้แก่ ภาวะหน้าที่ หรือการบังคับ ความรับผิดชอบ และการอนุญาต นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงรูปประโยค เงื่อนไขซึ่งแสดงให้เห็นสถานการณ์สมมติ เช่น ถ้อยคำ “If I were rich, I would be living somewhere hotter.”

ชนกพร อังศุวิริยะ (2550, น. 156) ศึกษาอุดมการณ์ความเป็นผู้หญิงในนิตยสาร *สตรีสาร* และพบว่านิตยสารดังกล่าวเลือกใช้ทัศนภาวะแบบต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการ สื่ออุดมการณ์และชุดความคิดเกี่ยวกับความเป็นปิตาธิปไตยหรือการที่ผู้ชายเป็นใหญ่ไป ยังผู้อ่าน เช่นเดียวกับทัศนวลัย เนียมบุปผา (2540) ที่ศึกษาหน้าที่ของรูปประโยค เงื่อนไขซึ่งเป็นการใช้ทัศนภาวะอย่างหนึ่งในภาษาไทยจากบทสนทนาในนวนิยายและพบว่าหน้าที่สำคัญของรูปประโยคเงื่อนไขในภาษาไทย คือ การโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสาร จากการศึกษาพบว่านอกจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเลือกใช้ทัศนภาวะในพระราชดำรัสเนื่อง ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อสื่ออารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดบางประการ รวมไปถึงการใช้ทัศน ภาวะแสดงความเชื่อมั่นยังช่วยในการโน้มน้าวใจผู้รับสารเนื่องจากเป็นการใช้ทัศนภาวะ ที่ผู้พูดแสดงความมั่นใจในสิ่งที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับการใช้ทัศนภาวะในรูปประโยค เงื่อนไขที่มีวัตถุประสงค์เพื่อโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสารด้วย ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการ โน้มน้าวและจูงใจดังกล่าวเกิดจากผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้ส่งสาร เสนอ (อรวรรณ ปิลันธิโรวาท, 2542)

การใช้ทัศนภาวะในพระราชดำรัสฯสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

5.1 การใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่น

การใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่น ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่า ทัศนคติหรือสารที่ตนสื่อออกไปนั้นมีความน่าเชื่อถือหรือเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ด้วยเหตุผล บางประการ มักปรากฏคำบอกมาลา “ต้อง” หรือ “ย่อม” และอาจปรากฏร่วมกับคำ ขยาย “แน่นอน” หรือ “จริงๆ”

ตัวอย่างที่ 13

. . . เพราะความจริงแต่โบราณนานมาจนถึงทุกวันนี้ พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายย่อมมีพระหฤทัยเมตตาปราณีแก่พวกจีนว่าเป็นพลเมืองอันดี มีความอุตสาหะทำมาหากินให้เกิดประโยชน์ขึ้นในแผ่นดินเป็นอันมาก . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 179)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความเชื่อมั่นในคำว่า “ย่อม” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเชื่อมั่นว่าพระเจ้าแผ่นดินของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงในรัชสมัยมีความเมตตาปราณีแก่ชาวจีนที่มีความอุตสาหะและประกอบอาชีพในแผ่นดินไทย

5.2 การใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็น

การใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็น ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่าทัศนคติหรือสารที่ต้นสื่้อออกมาเป็นเพียงความคิดเห็นของผู้พูดเท่านั้น อาจเป็นจริงหรือเท็จก็ได้ มักปรากฏคำบอกมาลา “ว่า” “เห็น” “คิด” “เห็นว่า” หรือ “คิดว่า”

ตัวอย่างที่ 14

ในข้อต้นเราเห็นว่า รถรางเป็นเครื่องสำเร็จประโยชน์แก่มหาชนในพระนครของเรา ด้วยกระทำให้การไปมาในที่ไกลเป็นการง่าย อีกประการหนึ่งบริษัทนี้ได้ตั้งขึ้นโดยคนไทยทั้งมีความยากลำบากซึ่งจะต้องข้ามล่อง ได้ข้ามล่องแล้ว . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 121)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงความคิดเห็นในคำว่า “เห็นว่า” เพื่อสื่อความคิดเห็นส่วนพระองค์ว่ารถรางมีประโยชน์และเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแก่คนโดยทั่วไป

5.3 การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไข

การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไข ได้แก่ การที่ผู้พูดใช้คำเพื่อแสดงว่าทัศนคติหรือสารที่ต้นสื่้อออกมาจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นได้นั้นเป็นผลมาจากเงื่อนไขบางประการ มักปรากฏอยู่ในรูปประโยคแสดงเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” “หาก” หรือ “ถ้า . . . หาก” ทั้งนี้

การใช้รูปประโยคเงื่อนไขในพระราชดำรัสฯ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการแจ้งสารไปยังผู้รับสารแล้ว การใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไขในพระราชดำรัสยังมีวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสารด้วย ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและจูงใจดังกล่าวเกิดจากผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้กล่าวพระราชดำรัสซึ่งในที่นี้ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสนอ

ตัวอย่างที่ 15

. . . เป็นเหตุซึ่งท่านทั้งหลายได้คิดเห็นว่าเป็นสำคัญอย่างแท้จริง คือถ้าประกอบกรให้
 ฎกก็จะให้ผลดีตามกาลสมัย . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 138)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ทัศนภาวะแสดงเงื่อนไขในรูปประโยคเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” เพื่อแจ้งสารและโน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการบริพารเห็นผลดีจากการปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามกาลสมัย

6. การให้เหตุผล

จากการศึกษาทฤษฎีทางภาษาที่ปรากฏในพระราชดำรัสพบว่า การให้เหตุผลเป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและชักจูงให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือใน “สาร” ที่สื่อออกมา นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในการแจ้งสารไปยังผู้รับสาร อริสโตเติล (Larson, 1986, p. 28) กล่าวว่า การโน้มน้าวใจเป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ และการจูงใจด้วยเหตุผล (Logos) นับเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยโน้มน้าวให้คู่สนทนาคล้อยตามถ้อยคำของผู้พูดได้ นอกจากนี้ฮอฟแลนด์ (Hovland, 1965) เบททิงฮาส (Bettinghaus, 1968) ออรวรรณ บิลันธนโอบาท (2542) และธิดา โมสิกรัตน์ (2556) ยังจัดการให้เหตุผลเป็นวาทศิลป์แห่งการโน้มน้าว เนื่องจากการยกเหตุผลจะช่วยสนับสนุนให้คำชี้แนะนั้นมีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น และเป็นที่เข้าใจอย่างมีเหตุผลอีกทั้งผู้พูดสามารถ “มัดใจ” ผู้ฟังได้อย่างแนบคาย เนื่องจากเหตุหรือผลที่ผู้พูดกล่าวออกมาจะสร้างความคิดเชิงตรรกะให้แก่ผู้ฟัง จนกระทั่งผู้ฟังเกิดการคล้อยตาม

ตัวอย่างที่ 16

... แลในอาการกิริยาแลความเจริญของอาณาประชาราษฎร์ ให้เห็นได้ชัดเจน เสมอเหมือน
เช่นทางรถไฟนี้ **ด้วยเหตุว่า**ในการที่ทางรถไฟชักนำให้ตำบลต่าง ๆ ไปมาถึงกันได้ใกล้ชิด
(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 193)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้กลวิธีการให้เหตุผลดังจะเห็นได้จากคำเชื่อม “ด้วยเหตุว่า” เพื่อแจ้งสารและ โน้มน้าวให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารเห็นความสำคัญของการ สร้างทางรถไฟว่าจะช่วยทำให้การคมนาคมสะดวกสบายยิ่งขึ้น

7. การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนับเป็นกลวิธีทางภาษาอีกกลวิธีหนึ่งที่ปรากฏ ให้เห็นอย่างชัดเจนในพระราชดำรัสฯ ทั้งนี้การใช้คำทับศัพท์ที่ในพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งสาร ไปยังผู้รับสารแล้ว การใช้คำทับศัพท์ทั้งในส่วนที่เป็นคำนามทั่วไปและคำนามเฉพาะ ก็ยังช่วยในการสื่อความคิดเกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีบางอย่างที่มาจากประเทศ ตะวันตก (นิตยา นิราศรพ, 2533)

ตัวอย่างที่ 17

... อนึ่ง **การเตเลกราฟ** ซึ่งได้คิดจะทำแต่ก่อนนั้น บัดนี้สมเด็จพระเจ้าพระยาท่าน เห็นว่าควรจะตัดทางใหม่ ตั้งแต่เมืองไชยา ไปถึงเมืองตรัง จะให้ออก**เซอร์เวย์**ในฤดูนี้ แต่ จะคิดทำตั้งแต่กรุงเทพฯ ออกไปเมืองราชบุรี จนถึงเมืองเพชรบุรีไปพลางก่อน . . .
(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 212)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “เตเลกราฟ” และ “เซอร์เวย์” เพื่อสื่อความคิด เกี่ยวกับเทคโนโลยีเรื่อง “telegraph” และ “survey” ในภาษาอังกฤษแก่ผู้ฟังซึ่งได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร

8. การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question) เป็นคำถามที่ไม่ต้องการ

คำตอบ ดังที่แบล็ค (Black, 1992) กล่าวว่า คำถามวาทศิลป์สามารถกำกับความคิดของผู้อ่านได้เพราะผู้อ่านจะต้องสร้างจินตนาการตามที่อยู่เขียนถาม

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในพระราชดำรัสพบว่า การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นกลวิธีทางภาษากลวิธีหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและชักจูงให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือใน “สาร” ที่สื่อออกมา

ตัวอย่างที่ 18

. . . การที่เจ้าจะเล่าเรียนนั้น เจ้าต้องขวนขวายให้ได้วิชาเป็นอย่างดี แลให้ดีกว่าตัวเจ้า
จะแปลกกับคนกรุงเทพฯ อย่างใด . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 99)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้คำถามวาทศิลป์ดังจะเห็นได้คำแสดงการถาม “อย่างใด” เพื่อวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวและชักจูงให้ผู้ฟังซึ่งได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการไม่เยอหยิ่งถือตัวว่าเป็น “นักเรียนนอก”

9. การใช้ถ้อยคำเรียกตนเองและผู้รับสาร

กลวิธีการใช้ถ้อยคำเรียกตนเองและผู้รับสารที่ปรากฏในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับได้ว่าเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่ช่วยทำให้การสื่อสารในพระราชดำรัสบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งวัตถุประสงค์ที่เป็นไปเพื่อการแจ้งสารไปยังผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ในการสื่อความรู้สึกนึกคิดบางประการที่ผู้ส่งสารมีต่อผู้รับสาร นอกจากนี้ในการเลือกใช้สรรพนามที่เหมาะสมกับผู้รับสารยังช่วยในการโน้มน้าวใจผู้รับสารอีกทางหนึ่งเนื่องจากผู้รับสารจะรู้สึกที่ผู้ส่งสารให้ความสำคัญหรือยกย่องให้เกียรติตน กลวิธีการใช้ถ้อยคำเรียกตนเองและผู้รับสารในพระราชดำรัสมี 2 ประเด็น ดังนี้

9.1 การใช้ถ้อยคำเรียกตนเอง

ในการใช้ถ้อยคำเรียกตนเองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะแปรไปตามผู้รับสาร เช่น หากผู้รับสารเป็นพระบรมวงศานุวงศ์หรือพระราชอาคันตุกะจะใช้สรรพนาม “ข้าพเจ้า” แต่ถ้าผู้รับสารเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิดจะใช้สรรพนาม

“ฉัน” ส่วนผู้รับสารที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระราชวงศ์จะใช้สรรพนาม “หม่อมฉัน” หรือ ถ้าผู้รับสารเป็นพสกนิกรใต้พระบรมโพธิสมภารทั่วไปก็จะใช้สรรพนาม “เรา” แทนตัวเอง

ตัวอย่างที่ 19

วันนี้เป็นช่องแลเป็นพนักงานพิเศษของฉัน ที่ได้ชวนได้กล่าวคำแนะนำเจ้านายทั้งปวง
ให้มีน้ำใจยินดี . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 16)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ถ้อยคำเรียกตัวเองโดยการใช้สรรพนาม “ฉัน” กับพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ใกล้ชิด การเลือกใช้ถ้อยคำเรียกตัวเอง “ฉัน” เพื่อแสดงความเป็นกันเองเช่นนี้นอกจาก จะช่วยในการแจ้งสารและสื่ออารมณ์ความรู้สึกแล้ว การเลือกใช้สรรพนามดังกล่าวของผู้พูดยังแสดงถึงความเป็นกันเองกับผู้ฟังซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่ช่วยในการ โน้มน้าวใจ

9.2 การใช้ถ้อยคำเรียกผู้รับสาร

จากการศึกษาพบว่าในการใช้ถ้อยคำเรียกผู้รับสารของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทั้งในลักษณะของการเรียกตำแหน่งหรือฐานันดรศักดิ์ อย่างเดียว การเรียกตำแหน่งหรือฐานันดรศักดิ์แล้วตามด้วยชื่อ รวมไปถึงการใช้ สรรพนามบุรุษที่ 2

ตัวอย่างที่ 20

พระบรมวงศานุวงศ์ ท่านผู้มีเกียรติยศเป็นทูตานุทูตหมู่แห่งกงสุล และข้าราชการของ
เราทั้งหลายถ้อยคำซึ่งท่านได้กล่าวโดยความปรานีแลไพเราะ . . .

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2510, น. 100)

จากตัวอย่างพระราชดำรัสจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ถ้อยคำเรียกผู้ฟังทั้งในลักษณะของการเรียกตำแหน่งหรือฐานันดรศักดิ์ และการใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 “ท่าน” การเลือกใช้ถ้อยคำเรียกผู้ฟังเพื่อแสดง ความยกย่องและให้เกียรติเช่นนี้นอกจากจะช่วยในการแจ้งสารและสื่ออารมณ์ความรู้สึกแล้ว การเลือกใช้สรรพนามดังกล่าวของผู้พูดยังแสดงถึงความสุภาพต่อผู้ฟังซึ่งเป็นกลวิธีทาง ภาษาอย่างหนึ่งที่ช่วยในการโน้มน้าวใจ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถสรุปวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของ กลวิธีทางภาษาทั้ง 9 กลวิธีได้ ดังตารางต่อไปนี้

<div style="text-align: center;">วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร</div> <div style="text-align: center;">กลวิธีทางภาษา</div>	เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร	เพื่อโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสาร	เพื่อทำให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม	เพื่อสื่ออารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร
1. การอ้างถึง	✓	✓	✓	-
2. การให้รายละเอียด	✓	✓	✓	✓
3. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร	✓	✓	-	✓
4. การใช้อุปลักษณะ	✓	✓	✓	✓
5. การใช้ทัศนภาวะ	✓	✓	-	✓
6. การให้เหตุผล	✓	✓	-	-
7. การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ	✓	-	-	✓
8. การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์	✓	✓	-	-
9. การใช้ถ้อยคำเรียกตนเองและผู้รับสาร	✓	✓	-	✓

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่ากลวิธีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัสสามารถสื่อสารไปถึงผู้รับสารได้อย่างครบถ้วน (ปรากฏอยู่ในทุกกลวิธีทางภาษา) นอกจากนี้ยังสามารถโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสาร (ปรากฏอยู่ในกลวิธีการอ้างถึง การให้รายละเอียด การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร การใช้ อุปลักษณะ การใช้ทัศนภาวะ การให้เหตุผล การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ และการใช้ถ้อยคำ เรียกตนเองและผู้รับสาร) อีกทั้งทำให้ผู้รับสารเห็นภาพที่สื่ออย่างชัดเจน (ปรากฏอยู่ใน

ในกลวิธีการอ้างอิง การให้รายละเอียด และการใช้อุปุปลักษณ์) รวมไปถึงเป็นการสร้างขนบทางวรรณกรรมแบบใหม่ที่ร้อยแก้วสามารถสื่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ได้เช่นเดียวกับร้อยกรอง (ปรากฏอยู่ในกลวิธีการให้รายละเอียด การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร การใช้อุปุปลักษณ์ การใช้ทัศนภาวะ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และการใช้คำเรียกตนเองและผู้รับสาร)

นอกจากกลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัสจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในการสื่อสารได้อย่างครบถ้วนแล้ว กลวิธีทางภาษาที่ใช้เหล่านี้ยังมีลักษณะเป็น “ปฏิภาณโวหาร” กล่าวคือ เป็นกลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้โดยมิได้ทรงวางบทพูดไว้ก่อนหน้า นับได้ว่าเป็นพระปรีชาญาณอย่างยิ่งยวดเนื่องจากผู้พูดต้องคิดไปด้วยตัวตนเพียงพูดอะไรไป เป็นไปตามความตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับต้องวางแผนล่วงหน้าไปด้วยว่าจะพูดอะไรต่อไปให้สอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการรับสารของผู้ฟังด้วย

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัสเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในการสื่อสารข้างต้นจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพทางด้านภาษาและปฏิภาณโวหารอย่างแท้จริง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2417-2453) โดยมีคำถามการวิจัยว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในพระราชดำรัสอย่างไรบ้างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงพระราชดำรัสทั้งสิ้น 9 กลวิธี ได้แก่ 1. การอ้างอิง 2. การให้รายละเอียด 3. การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร 4. การใช้อุปุปลักษณ์ 5. การใช้ทัศนภาวะ 6. การให้เหตุผล 7. การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 8. การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ 9. การใช้คำเรียกตนเองและผู้รับสาร วัตถุประสงค์ในการสื่อสารของกลวิธีทางภาษาทั้ง 9 กลวิธีสามารถจำแนกได้ 4 ประการ คือ 1. เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสาร 2. เพื่อโน้มน้าวและจูงใจผู้รับสาร 3. เพื่อให้ผู้รับสารเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม 4. เพื่อสื่ออารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดไปยังผู้รับสาร

กลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัสเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารต่าง ๆ ข้างต้นจึงแสดงให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพทางด้านภาษาและปฏิภาณโวหารอย่างแท้จริงดังจะเห็นได้จากการเลือกสรรกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ เช่น การอ้างถึง การให้รายละเอียด การใช้คำกริยาแสดงเจตนาในการสื่อสาร การใช้อุปลักษณ์ ฯลฯ

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่านอกจากกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสฯ จะช่วยทำให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว กลวิธีทางภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ก็ยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ถูกกล่าวถึงและผู้รับสารด้วย เช่น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงเรื่องวิทยาการหรือเทคโนโลยีที่มาจากประเทศตะวันตกก็จะทรงเลือกใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษควบคู่ไปกับการใช้อุปลักษณ์ เนื่องจากการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษช่วยสื่อให้เห็นถึงชื่อวิทยาการหรือเทคโนโลยีที่รับมาจากประเทศตะวันตก ขณะเดียวกันการใช้อุปลักษณ์ก็จะช่วยให้ผู้รับสารซึ่งไม่เคยเห็นหรือมีประสบการณ์ร่วมกับวิทยาการหรือเทคโนโลยีเหล่านั้นเห็นภาพของวิทยาการหรือเทคโนโลยีดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

แม้ว่างานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) แต่จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยางวอน ฮยอน (2557) ยังได้ศึกษาพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) พบว่าพระราชดำริเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่สะท้อนจากมโนอุปลักษณ์มีดังนี้ 1. การได้มาซึ่งอำนาจบริหารราชการแผ่นดินเป็นเรื่องของการใช้ความสามารถไหวพริบและชั้นเชิง 2. ระบบการปกครองประเทศต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศทั้งที่เป็นมาและที่เป็นอยู่ 3. บทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์คือการรับใช้ราษฎรและเป็นผู้นำทางไปสู่ความเจริญของประเทศ

ผลการศึกษาที่ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์นี้จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของยางวอน ฮยอน (2557) ที่ศึกษาพระราชดำรัส จากมุมมองอรรถศาสตร์ปริชาน กล่าวคืองานวิจัยของยางวอน ฮยอนและงานวิจัยเรื่องนี้ต่างชี้ให้เห็นว่าภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ในพระราชดำรัสสะท้อนให้เห็นถึงพระราชอัจฉริยภาพและพระราชปฏิภาณด้านภาษาเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการศึกษาภาษาที่ใช้ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากมุมมองอื่น เช่น ปริจเฉทวิเคราะห์ (discourse analysis) วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Discourse analysis) ฯลฯ ก็จะช่วยทำให้เห็นคุณค่าในด้านต่างๆ ของวรรณกรรมชิ้นนี้ในแง่มุมที่หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย:

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2510). *รวมพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417-2453) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา ทองแถม. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ชนะศักดิ์ ศรีพุดผา. (2546). *วาทวิเคราะห์พระราชดำรัสใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์, ภาควิชาวาทวิทยา.
- ชนกพร อังศุวิริยะ. (2550). “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสตรีสาร: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2542). หน้าทีของอุปลักษณะจากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย. *ภาษาและวรรณคดีไทย*. 16: 259-268.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2549). *มองคหัตถ์จากมุมนักภาษา: เนื้อหาและกลวิธี* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, ศิริพร ภักดีผาสุข, สุภัควดี อมาตยกุล, และสุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2549). *พระบรมธรรมิกราชกับอักษรศาสตร์: ใต้ร่มพระบารมีพระบรมธรรมิกราชมหาราช*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2555). *เอกสารคำสอนรายวิชา 2201783 การวิเคราะห์ภาษาไทยตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง)*. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงดาว ยังสามารถ. (2534). *พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องบทบาทของพระมหากษัตริย์ในสังคมสยาม: ศึกษาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. (2547). *วรรณกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทัศนวลัย เนียมนุปผา. (2540). การใช้ประโยคเงื่อนไขแสดงเจตนาต่างๆ ในภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.

- เทพี จรัสจรวงเกียรติ. (2546). การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของคำกริยาในพระราชนิพนธ์ ร้อยแก้ว. *ปียะราชกวีนิพนธ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2556). “หน่วยที่ 12 การพูดโน้มน้าวใจ” *ประมวลสาระชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (11601) หน่วยที่ 9-15 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นววรรณ พันธุมธธา. (2549). *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา นิราศรพ. (2533). คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย พ.ศ. 2417-2453. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์.
- ปานิสร่า เบี้ยมุกดา. (2550). *การเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- ยางวอน ฮยอน. (2557). “มโนอุปถัมภ์ในพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”. พุทธชาติ ไปริบาล, ดำรงฐานดี, สิทธิณี ธรรมชัย (บรรณาธิการ). หนังสือรวบรวมบทความข้ามขอบฟ้าและพรหมแดนแห่งองค์ความรู้การประชุมนานาชาติร่วมเกาหลี-ไทยศึกษา ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 339-352.
- วรรณพร พงษ์เพ็ง. (2547). *ภาษาจินตภาพในเรื่องไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- วีระ ภาวภูตานนท์. (2541). *คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, คณะมนุษยศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- สังวาลย์ คงจันทร์. (2533). *คำกริยาบอกเจตนาในการสื่อสาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.

- สรตี ใจสอาด. (2542). “จดหมายเหตุรายวัน พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: ต้นเค้าการเขียนสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกของไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2546). พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะนักคิดชน. *ปิยะราชกวีนิพนธ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาทิมา พงศ์ไพบูลย์. (2547). *คุณค่าของพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วบันทึกประจำวัน การเสด็จประพาสในประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- อรวรรณ ปิณฑโฆวาท. (2542). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ:

- Aristotle. (1947). *Aristotle, with an English translation : the “Art” of rhetoric*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bettinghaus, E.P. (1968). *Persuasive communication*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Black, E. (1992). *Rhetorical questions: studies of public discourse*. Chicago: University of Chicago Press.
- Brown, G. and George, Y. (1986). *Discourse Analysis*. New York: Cambridge university Press.
- Hovland, C. (1965). *Experiments on mass communication*. New York: Wiley.
- Josia, U.E. (2015). Pragmatic Analyses of Martin Luther King (Jr)’s Speech: “I Have a Dream”--An Introspective Prognosis. *Journal of Education and Practice*, Vol.6, No.7.
- Lakoff, G. and Mark, J. (2003). *Metaphor we live by*. Chicago: University of Chicago press.
- Monroe, A.H. (1967). *Principles and types of speech*. Illinois: Scott, Foresman and Company.

- Larson, C.U. (1986). *Wadsworth Persuasion: reception and responsibility*.
Cambridge: Pub.Co.
- Searle, J, R. (1969). *Speech Acts: an essay in the philosophy of language*.
Cambridge: The Cambridge University Press.
- Tannen, D. (1989). *Talking Voices: repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.